

**УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Магістерська програма екуменічних наук

**МІЖКОНФЕСІЙНІ КОНФЛІКТИ НА ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ
В 90-Х РОКАХ ХХ-ГО СТОЛІТТЯ
(на прикладі Тернопільської області)**

Магістерська робота

Студентка:

Ірина Панчишин

Науковий керівник:

Антуан Аржаковський,
доктор історії

Львів 2008

Зміст

Вступ.....	2
Розділ 1. Учасники міжконфесійних конфліктів (загальна характеристика)	
1.1. УПЦ.....	7
1.2. УПЦ КП.....	10
1.3. УГКЦ.....	13
1.4. УАПЦ	16
Розділ 2. Тернопільська область у 90-х роках ХХ-го століття – конфліктогенна територія	
2.1. Релігійна ситуація в області	20
2.2. Сутички між представниками греко-католицької та православних конфесій: перебіг подій та їх наслідки	
2.2.1. Перший період: 1990-1992.....	29
2.2.2. Другий період: 1993-1995.....	35
2.2.3. Третій період: 1996-1999.....	41
2.3. Внутрішньо-православні суперечності.....	48
2.3.1. Перший період: 1990-1992.....	50
2.3.2. Другий період: 1993-1995.....	52
2.3.3. Третій період: 1996-1999.....	55
2.4. Основні причини погіршення міжконфесійних стосунків.....	60
Висновки.....	69
Список використаних джерел та літератури.....	72
Додатки.....	77

Вступ

В Україні багато конфесій і побутує думка, що саме багатоконфесійність є джерелом соціальної напруженості. Однак релігійна неоднорідність – це не трагедія чи помилка, а об'єктивна закономірність розвитку сучасних суспільств. Сьогодні намагаються загострити цю ситуацію, що є в країні. Некомпетентність журналістів у погоні за сенсаціями намагається з будь-якого, навіть незначного, конфлікту чи суперечки зробити трагедію світового масштабу. Б. Гудзяк наголошує, що в Україні не сталося жодної насильницької смерті на релігійній основі, як це постійно трапляється в арабській Північній Африці; не підкладаються бомби, ані не було інших терористичних актів, повідомлення про які домінують у випусках міжнародних новин щодо Північної Ірландії. «Хоча трапляється, що прибічники тої чи іншої конфесії замикалися на ніч у храмі, все ж ніхто не брав заручників, як це практикується на Середньому Сході. Не існувало справжньої загрози збройного протистояння між релігійними спільнотами, як, скажімо, у Південно-Східній Азії».¹

Звичайно, у нашому дослідженні немає намагання заперечити те, що конфліктів у 90-х роках ХХ-го століття на Західній Україні не було і не має їх зараз. Навпаки, є їх дослідження. Ми намагаємось детально і без упереджень заглибитись в історію кожного важливого конфлікту, що був на Тернопільщині. Адже природно, що релігійне життя, як загалом суспільне, ніколи не розвивається безконфліктно. У цьому контексті стає зrozумілим, чому конфліктологічна парадигма релігієзнавчих досліджень залишається актуальною і затребуваною, хоч подолання гострої фази релігійних протистоянь вже відбулося.

¹ Гудзяк Б. Релігійне життя в Україні у перші п'ять років незалежності // Україна християнська. Випуск 4, інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії. – С.169-170

У науковому дослідженні увага зосереджена на вектори напруженості в поліконфесійному релігійному середовищі Західної України, зокрема у Тернопільській області, в 90-х роках ХХ століття у двох головних площинах: конфлікти між традиційними конфесіями (греко-католицько-православні суперечки) та негаразди і кризи внутрішньо-конфесійного розвитку (внутрішньо-православні конfrontації).

Незважаючи на зацікавленість тематикою міжконфесійної чвар, сьогодні немає глибокого повного висвітлення міжконфесійних конфліктів на Тернопільщині в 90-х роках ХХ-го століття, базованих на міждисциплінарних, синтезі соціологічних, релігієзнавчих, публіцистичних, етичних надбань. Слід зауважити, що відчутним є переважання емпіричного, фактологічного й публіцистичного матеріалу над його теоретичним осмисленням та узагальненням. Саме тому **актуальність** пропонованої теми полягає в тому, що сьогодні важливим є дослідження і осмислення міжконфесійних конфліктів, їхніх передумов та причин, аби проаналізувавши їх, сформулювати план дій до досягнення діалогу і примирення між конфесіями.

При написанні роботи **джерельною базою** була інформація, представлена в періодичних виданнях того часу і сучасні публіцистичні матеріали, а також документи, статистичні дані Державного комітету в справах релігій, зокрема ті, що стосуються Тернопільської області, які були надані начальником відділу з міжконфесійних та міжнаціональних питань Тернопільської ОДА Ігорем Кульчицьким. Також були використані дані соціологічного дослідження щодо релігійної ситуації на Тернопільщині в 1990 році, опубліковані в газеті Тернопільської міської Ради народних депутатів та фрагменти інтерв'ю, що були взяті в учасників міжконфесійних конфліктів у Тернопільській області досліджуваного нами періоду. Крім перелічених вище джерел, у науковому дослідженні використовувались також праці, які безпосередньо стосуються даної проблематики.

Серед науковців, які досліджують характер і причини конфліктів на релігійному ґрунті, концептуальні основи міжконфесійних чвар, проблеми міжконфесійного діалогу, розбудови державно-церковних та міжцерковних відносин у нових суспільних основах, слід відзначити таких, як М. Маринович, О. Турій, Б. Гудзяк, М. Бабій. Трансформаційні релігійно-церковні сфери, що зумовлені радикальними геополітичними змінами кінця ХХ-го століття, аналізовані в працях О. Сагана, В. Бондаренка, В. Єленського. Про можливість в Україні православно-католицького діалогу пише Н. Кочан, а пошук шляхів у подоланні міжконфесійних конфліктів у своїх працях подає М. Маринович, Н. Бєлікова, О. Турій. Взаємозв'язок релігії та політики в суспільстві досліджується в роботах М. Рибачука, О. Шуби. Історія церков, їх характеристика подається у працях І. Ісіченка, О. Турія, Я. Стоцького. Періодизацію конфесійних трансформацій в Україні подає А. Юраш, хронологію міжконфесійних сутичок описує В. Пащенко та оглядачі журналу «Людина і світ» – В. Бондаренко і В. Єленський. Проблематику періодичних видань різних конфесій у своїх наукових статтях досліджує І. Скленар, а психологію релігійних конфліктів в українському контексті – А. Артемчук. Чималий доробок у вивченні суперечливого впливу поліконфесійності на процеси етноінтеграції та культурного поступу українства належить А. Колодному, П. Яроцькому, А. Арістовій, О. Шубі.

Хронологічні межі зазначеної роботи – 90-ті роки ХХ-го століття. Обраний часовий діапазон дає змогу розглянути найбільш важливі події, окреслити загальну картину розвитку конфліктів, простежити їх кульмінацію і спад. 90-ті роки ХХ-го століття, як хронологічні межі, вибрані саме тому, що в цей час у Тернопільській обласній відбувався процес конфесійної трансформації, який позначився напруженістю в міжконфесійних стосунках.

Мета наукового дослідження – дослідити феномен міжконфесійних конфліктів у 90-х роках на Тернопільщині. З огляду на мету ставимо перед собою такі **завдання**:

1. охарактеризувати учасників міжконфесійних конфліктів;
2. дослідити релігійну ситуацію на Тернопільщині в 90-х роках ХХ-го століття;
3. виокремити населені пункти зі складною релігійною ситуацією («гарячі точки»);
4. розглянути сутички греко-католицьких та православних конфесій;
5. проаналізувати міжправославні конфлікти;
6. з'ясувати основні причини, що спричинилися до зародження суперечностей у міжконфесійних стосунках.

Об'єктом нашого дослідження є система міжцерковних стосунків на Західній Україні у теоретичному та практичному аспекті, тобто те інтелектуальне поле, середовище, явище, сфера, які породжують виокремлення саме цієї теми з навколошнього світу для детальнішого аналізу. **Предметом** роботи виступає конкретно-історичний аналіз еволюції міжконфесійних відносин на Тернопільщині в 90-х роках ХХ-го століття, саме вони є конкретним і локальним феноменом, який вимагає глибшого і детальнішого дослідження.

Наукова новизна цієї роботи полягає в застосуванні системного підходу до з'ясування міжконфесійної конфліктогенності в цілому та в зосередженні над перебігом у Тернопільській області зокрема. У роботі подано загальну характеристику конфесій, які були репрезентовані на Тернопільщині в досліджуваний період, з урахуванням їх регіональних особливостей, напрямків діяльності та головних тенденцій розвитку. Новим є глибокий аналіз православно-греко-католицького та міжправославного конфліктів: досліджено причини їх виникнення, сутність, хід подій, діючі особи, перспективи припинення.

Методологічною основою наукового дослідження є історико-хронологічний підхід до викладу подій із застосуванням елементів соціального та компаративного підходів, також критично-аналітичне

осмислення та синтез спеціальної літератури.

З огляду на широкий діапазон досліджуваного явища робота складається з двох розділів. У першому розділі – дослідюємо загальну характеристику учасників міжконфесійного конфлікту, а саме: УПЦ, УПЦ КП, УАПЦ та УГКЦ. Розглядаємо коротко історію створення кожної з них, сучасний стан, основні періодичні видання та їх поширення у Тернопільській області.

У другому розділі розглядаємо релігійну ситуацію на Тернопільщині в 90-х роках ХХ-го століття. Окреслюємо конфесійну карту області, основні проблеми на релігійному ґрунті тих років, основні «гарячі точки» конфліктів, які існували у досліджуваний період і ті, які продовжують існувати зараз. У цьому розділі розглядаємо хронологію сутичок греко-католицьких та православних конфесій, аналізуємо міжправославні конфлікти, підсумовуємо та характеризуємо основні причини, що вплинули на зародження та вибух конфліктів. Цей розділ базуємо на характеристиці тих конфліктогенних факторів, що стримують примирення церков в Україні.

Результатом цієї наукової роботи повинно стати представлення еволюції непорозумінь на Тернопільщині та аналіз основних проблем міжконфесійних стосунків досліджуваного періоду. Це наукове дослідження допоможе віднайти і зрозуміти причини міжконфесійних конфліктів на Західній Україні та зможе сприяти утвердженню екуменічних стосунків між Церквами в Україні. Матеріали дослідження мають історіографічне значення і можуть слугувати дослідникам тих чи інших історико-релігієзнавчих проблем. **Практичне значення** роботи полягає у можливості використання її матеріалів для популяризації історико-релігієзнавчих знань з метою об'єднання церков в Україні.